

NĚKTERÉ CHARAKTERISTIKY INDIVIDUÁLNÍCH FAREM A FARMÁŘŮ V ČR

J. Havel

ITSZ Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 - Suchdol

Anotace:

V roce 1990 a v letech následujících se začal v ČR zakládat nový typ zemědělských podniků - individuální farmy. Vznikají na základě transformace zemědělství, kterou naplňují novými přístupy k podnikání.

Summary:

Partly research of private farms in three regions of ČR showed the significant differences among them. The differences are concentrated in acreage, number of workers and employees, specialization and others, detailed non studied factors. Production farms is done still by natural conditions more than by market. The primary agriculture production is supported by others, sometimes non- farm activities, especially in farms by limited land tenure. The large-scale farms have typical diversified production. Long-term production programs are mostly absent.

Klíčová slova:

Farma, vlastník, pronájem, výroba, podmínky, trh, vzdělání, věk, velikost, půda, informace.

Key words:

Farm, owner, leasing, production, conditions, market, education, age, scale, land, information.

V rámci výzkumného projektu "Farming System Research to develop the Agricultural - Private Small and Middle Scale Farms in Central Europe" sponzorovaného CEU byla zaměřena pozornost rovněž na hlubší poznání výrobních a organizačních struktur nově vznikajících soukromých farem v České republice.

Dílčí průzkum v tomto směru zahrnul 46 respondentů zejména ze středočeského, východočeského a západočeského kraje. Byl proveden na jaře 1993. Základním kritériem výběru podniků byla registrace v podnikovém rejstříku a dodržení anonymity provedené ankety.

Metodicky bylo postupováno tak, že na základě náhodného výběru byli respondenti požádáni o písemné zodpovězení 42 otázek. Následně bylo u 20 ti procent respondentů provedeno osobní interview za účelem bližšího poznání některých ze sledovaných ukazatelů a jevů. Návratnost ankety byla přibližně 45 % a ochota respondentů k osobnímu rozhovoru asi 1/3 dotázaných.

Z naznačené metodiky lze odvodit, že získání zcela verifikovaných údajů v oblasti individuálních farem není v současné ČR jednoduché.

V předkládaném příspěvku se zaměřím pouze na některé údaje.

Vlastníci farem:

Většina rolníků byla registrována k soukromému hospodaření v roce 1991 /76 %/. 20 % bylo registrováno v roce 1990 a zbývající v letech 1989 a 92. Jeden rolník ze zkoumaného souboru t.zv. "přežil".

Z hlediska tohoto kritéria stojí za pozornost minimální registrace v r. 1992, tedy v období realizace většiny restitučních nároků, spolu s transformacemi ZD. Vzhledem k tomu, že názory restituentů a tedy potencionálních farmářů nebyly zjišťovány, lze tuto situaci hodnotit pouze nepřímou ze stanovisek současných podnikatelů. Tato stanoviska zdůrazňují zejména nepříznivé podnikatelské podmínky, které mohou být rovněž důvodem nižšího zájmu o vstup do zemědělské malovýroby v r. 1992.

Vzdělání a věk farmářů

Věkové kategorie farmářů byly zjištěny jako rovnoměrně rozložené v kategoriích do 30 ti let, 31 - 45 let, 46 - 60 let. V kategorii nad 60 let se objevili pouze 2 farmáři.

V dosaženém vzdělání bylo 48 % středoškoláků, většinou SZTŠ a stejný podíl vysokoškoláků. Zbývající 4 % se základním vzděláním. Porovnáme-li tyto údaje se vzděláním průměru populace v ČR, zjistíme vysokou vzdělanostní úroveň podnikatelů v zemědělství. Vysoký podíl vysokoškoláků mezi farmáři má celou řadu důvodů spočívajících v transformaci zemědělských družstev, statků, nízké nabídce jiných adekvátních pracovních míst. V neposlední řadě byl však zaznamenán i silný osobní zájem a možnost seberealizace v této oblasti.

V souvislosti se vzděláním byl rovněž zkoumán názor farmářů na nejvhodnější školní přípravu pro malého a středně velkého individuálního zemědělce. Odpovědi se soustředily na SZTŠ a VŠ a fakticky korespondovaly se vzděláním respondentů. V ojedinělém případě byl vysloven názor, že v

v zemědělství, přesně při individuálním podnikání v něm, na vzdělání nezáleží.

Informace

V bloku těchto otázek byl rovněž sledován názor farmářů na potřebu informací pro úspěšné podnikání. Názory byly značně variabilní, přesto je lze seřadit dle následujícího pořadí:

1/ právnické, 2/ ekonomické, 3/ finanční, 4/ ze všech oborů, 5/ technologické, 6/ technické.

Z uvedených odpovědí lze soudit, že potřeba informací pro podnikání odpovídá charakteru společensko-ekonomického prostředí a požadavkům z něj vyplývajícím. Převažuje potřeba právně-ekonomických informací nad technologickými.

Svoji úlohu zde hraje i faktor času měnící funkčnost právních a ekonomických faktorů podstatně rychleji než

technologických. Navíc neznalost, či opomenutí informací z oblasti ekonomicko-právní může mít podstatně rychlejší a podstatnější dopad na výsledky podnikání než stejný nedostatek v oblasti informací technologických či technických.

Výrobní /půdní/ základna, zaměření výroby

Výsledky průzkumu týkající se půdní základny podniků lze považovat za velmi zajímavé. V první řadě bylo zjištěno značné rozpětí ve velikosti výměry jednotlivých farem. Výměra obhospodařované půdy se pohybovala od 0 do 620 ha. Extrém 0 představoval podnikatelský subjekt zajišťující služby pro zemědělskou prvovýrobu, 620 ha pak poměrně rozsáhlý podnik, zabývající se kromě prvovýroby řadou dalších výrobně ekonomických a obchodních činností.

Při rozlišení podniků dle velikostních skupin vychází následující charakteristika dle tab. č. 1.

Tab. č. 1 Velikostní skupiny zkoumaných zemědělských podniků

skupina počet. podn. % obhospod. půdy

---

do 5,0 ha	2	1,2
5,0 - 30,0 ha	5	5,5
30,0 - 50,0 ha	16	22,4
50,0 - 100,0 ha	7	19,0
100,0 - 200,0 ha	8	23,2
nad 200 ha	8	28,7

Pozn.: ha - představuje zaokrouhleně výměru zemědělské p.

Pramen: Terénní šetření autora

Z údajů je zřejmá převaha podniků o velikosti nad 30 ha zemědělské půdy, za pozornost stojí poměrně vysoký podíl farem s výměrou nad 200 ha. Absolutně nízký počet podniků do 30,0 ha dosvědčuje poznání praxe o objektivní potřebě zvětšovat plošnou výměru zajišťující větší finanční obrat,

který zajistí určitý zisk i při stávající míře nízké rentability. Nízkou rentabilitu zemědělské prvovýroby dokumentuje i rozsah doprovodných neprvovýrobních aktivit, z nichž převažují snahy realizovat produkci přímo u konečných spotřebitelů. Zemědělské praxi je zřejmé i to, že prostor pro manévrování v mantinelech tržní ekonomiky se zvětšuje zvětšováním výměry farem při jinak nezměněných podmínkách /ceteris paribus/.

Kromě jednoho podniku s půdou pouze vlastní, mají všechny ostatní podniky půdu vlastní i pronajatou. Zřetelně převažuje pronájem půdy nad půdou vlastní. Poměr mezi nimi je zhruba 4,5 : 1 ve prospěch půdy pronajaté. V naprosté většině případů je půda pronajímána od vlastníků, kteří z různých důvodů na půdě nehopodaří.

Ve výrobním zaměření podniků se projevuje jednak jejich umístění v produkčních oblastech, dále pak současná situace na trhu. Zaměření podniků je však dosud orientováno více dle přírodních podmínek, než dle podmínek trhu. Celkově shrnuto nemají však dosud podniky jasné a perspektivní představy o svých programech. Výjimku činil 1 podnik zaměřený výhradně na produkci mléka a jiný podnik specializovaný na produkci zeleniny a raných brambor. Většina podniků kombinuje několik odvětví RV a ŽV a prakticky všechny největší podniky mají výrobu diversifikovanou. V rostlinné výrobě převažuje pěstování obilovin a cukrovky, v živočišné výrobě produkce mléka a vepřového masa.

S velikostí farem úzce souvisí pracovní doba a počet pracovních sil na farmě. Převažuje průměrná pracovní doba 8,00 - 10,00 h denně.

Farmy do velikosti 30,0 ha zajišťují provoz rodinou majitele, nad tuto výměru jsou najímány pracovní síly a to jak trvalé, tak na sezónní práce. Zajištění potřebné pracovní kapacity, zejména v obdobích zvýšené potřeby práce, je pro většinu farmářů velice aktuální otázkou a pouze ve výjimečných případech je řešena s určitou perspektivou.

Literatura:

Sine: Statistické údaje MZ ČR. Praha 1993